

Val miñor, un espazo social e local vulnerable

José R. Ojea Vidal

PRESENTACIÓN

O espazo natural, político e social que constitúe o Val Miñor non está á marxe da dinámica dos cambios vertixinosos que se están a producir na sociedade. A crise actual significa o deceso da etapa anterior e a súa superación está unida a un cambio dos modelos económicos, sociais e políticos actuais. Este cambio está sendo provocado por innumerables forzas. A globalización, o cambio climático ou a escaseza de recursos económicos e enerxéticos producirán tensións e o seu impacto será positivo ou negativo en función da capacidade de adaptación ao cambio que teñan as sociedades nas que inciden. Neste artigo reflexiónase sobre algúns destes aspectos, os riscos que levan consigo e a necesidade de organizármonos socialmente para que a nosa actitude non se fundamente unha vez máis no “xa se verá!”.

ANTE O IMPACTO DA GLOBALIZACIÓN

A globalización é unha forza imparable que está afectando intensamente a todas as sociedades. Nun informe recente de Nacións Unidas, elaborado pola Comisión Mundial sobre a Dimensión Social da Globalización, establécese que aqueles pobos que logren converter a globalización nunha forza positiva se poderán beneficiar das oportunidades que leva consigo e mellorar as súas condicións de vida. Isto sucederá na medida en que os efectos da propia globalización se vexan sometidos a unha mellor gobernanza en todos os planos, que só se poderá exercitar mediante a motivación e estimulación de redes de persoas e ideas así como mediante as interaccións económicas e sociais derivadas da propia globalización.

É preciso subliñar dous dos innumerables efectos que a globalización pode ter sobre as nosas vidas. Por unha banda, está o fenómeno da ‘deslocalización’ e, por outra, o ‘alcance global dos medios de comunicación’. Se ben o primeiro provoca unha forte diminución do emprego, o segundo implica que a industria do ocio e o turismo acceda a espazos naturais privilexiados provocando tensións nas culturas

locais que afectan de cheo ao sentido de identidade ou, o que é o mesmo, ao conxunto de valores que unen a un colectivo e sobre os que basean a súa proxección cara ao exterior.

Se un espazo local está dotado dunha estrutura de goberno solvente, unha economía equilibrada, unha herdanza cultural e unha estrutura social organizada que colabora activamente na gobernanza do seu ámbito, estará nunha situación privilegiada para manter a súa propia identidade e resistir ás imposicións non desexadas. Pero é aquí precisamente onde nos podemos atopar cun serio problema, posto que a miúdo aos galegos nos custa comprometer nos, deixamos actuar a outros, aceptamos as cousas tal e como veñen e reaccionamos só se as consecuencias non parecen adversas. Non ser previsoires é unha actitude de moi alto risco nunha época na que os acontecementos se suceden rapidamente.

Contamos no Val Miñor cun modelo de desenvolvemento? Coido que non. É un mal punto de partida que non dispoñamos dun pacto local que recolla as inquedanzas futuras dos cidadáns da comarca que nos blinde ante o intrusismo de actuacións que, derivadas de intereses económicos que nos son alleos, poidan prexudicarnos e reconfigurar sen control o noso espazo social e natural

A finais dos anos 50, un grupo investidor estivo a piques de instalar en Monteferro unha grande refinaría de petróleo. É doado imaxinarse como sería agora o Val Miñor de leverse a cabo este proxecto. Todos somos coñecedores das feridas do noso espazo derivadas da ambición especulativa de determinadas persoas influentes en diferentes niveis de poder así como das mobilizacións sociais que permitiron deter outras aberracións urbanísticas tales como a urbanización de Monteferro ou o barco da Foz, por citar dous exemplos.

Os espazos locais son considerados compoñentes explícitos da Unión Europea. Unha integración estratéxica dos municipios do val acompañada dun modelo de desenvolvemento sostible desde múltiples perspectivas elaborado conxuntamente polos axentes sociais da área, sería imprescindible para consolidar a nosa identidade e proxectala ao mundo como referente dunha sociedade moderna, organizada, solidaria e comprometida co seu ámbito a través dun modelo económico sostible en todos os aspectos.

A identidade constrúese baseándose en valores que na nosa sociedade semellan estar a perderse. Hai quen cre que a fe, a familia e o traballo son valores que están desaparecendo. Desde o noso punto de vista, máis que perderse, os valores estanse a renovar. Froito da evolución da sociedade, están emerxendo cada vez con máis forza valores que para moitos de nós non existían ata hai pouco tempo: a liberdade, o acceso ao coñecemento, a sensibilidade polo medio ou a solidariedade. Quizais esteamos totalmente desadestrados no exercicio da posta en común destes valores, o que implica que como ente social ligado a un espazo local sexamos extremadamente vulnerables nunha sociedade inevitablemente sometida ás forzas da globalización.

O que nos debe mobilizar non é só pensar no noso benestar senón o feito de que os que agora residimos no Val Miñor somos meros administradores usufrutuarios dun patrimonio natural que non nos pertence e que pasará inevitablemente ás xeracións futuras. Cada unha das agresións ao medio que infrinxamos ou consintamos significará unha ferida permanente que as xeracións futuras e os nosos descendentes non nos perdoarán.

Os cidadáns do Val Miñor, ao igual que o resto dos cidadáns galegos, adoitamos ser individualistas e pouco sociables, o que na actualidade nos leva a unha perda total da nosa identidade. Observemos e aprendamos doutras sociedades que adoptan modelos de desenvolvemento e se organizan precisamente para non pasar desapercibidas. Desenvolvamos a nosa propia estratexia como colectivo a través dun debate social organizado. Lamentablemente, ata a data, ningunha institución se ten preocupado por estes aspectos, quizais por integrar unha lista de valores que por obsoletos e ineficientes están sendo cuestionados e precisan dalgunha alternativa.

PORTO DO MOLLE: UNHA AMEAZA OU UNHA OPORTUNIDADE?

Como xa dixemos, a deslocalización é outra das consecuencias da globalización. Este fenómeno, non tan recente, ten dúas vertentes. Unha delas é o traslado das empresas que viñeron buscando ao noso país man de obra a baixo custo e que agora están deixando un considerable ronsel de desempregados. Pero a esta grave deslocalización, hai que engadir a chamada deslocalización do talento, tanto ou máis importante, provocada pola falta de oportunidades de traballo para persoas cualificadas no noso ámbito. Moitas destas persoas, cuxos custos de formación asumimos en Galicia, acaban sendo captadas por sectores emerxentes en sociedades máis dinámicas e avanzadas, e polo tanto rentabilizadas social e economicamente noutras rexións ou países, acelerando aínda máis a brecha que nos separa dos demais no tocante ao benestar.

A continuación, presentamos unha táboa que reflicte os pesos dos sistemas produtivos que xeran o 90% do Valor Engadido Bruto no Val Miñor.

	2005	2006	2007	2008	2005-2008
Construción	31,69%	30,44%	28,57%	25,86%	-18,40%
Industria auxiliar	11,85%	13,28%	12,99%	15,24%	28,58%
Maquinaria e equipo	11,02%	12,24%	12,72%	14,32%	29,98%
Agroalimentario	8,02%	7,93%	8,15%	9,38%	16,91%
Automoción e equipo transportes	10,76%	9,89%	10,38%	9,36%	-13,04%
Madeira e moble	6,25%	6,53%	6,40%	5,52%	-11,67%
Información e coñecemento	4,02%	4,08%	4,04%	3,93%	-2,22%
Turismo, viaxes e ocio	4,35%	3,67%	4,20%	3,23%	-25,89%
Naval	1,54%	1,72%	1,59%	2,42%	57,18%

Fonte: ARDÁN, Consorcio Zona Franca de Vigo

Se examinamos esta táboa detidamente, atopámonos con datos reveladores. O peso das actividades económicas empresariais da área está concentrado en poucos sectores que ademais son moi tradicionais. A construción, a industria auxiliar e a maquinaria e equipo representan máis do 50% da actividade total, no primeiro dos

casos cun crecemento negativo cando aínda a crise inmobiliaria estaba nos seus albores. Respecto ao turismo, viaxes e ocio, debemos destacar o seu relativo baixo peso no conxunto, –segundo os datos oficiais– cando existe a idea xeneralizada de que é un sector estratéxico. Estaranse a facer ben as cousas neste sector sorprendentemente superado polo sector da información e do coñecemento? Cando chegaremos a desprendernos do veo que nos impide ver a realidade?

Por outra parte é importante destacar a falta de sectores que, pola súa ausencia, provocan unha deslocalización do talento máis que unha deslocalización industrial. Estes sectores están ligados aos novos ámbitos tecnolóxicos que están a transformar a sociedade actual, é dicir as tecnoloxías da información e da comunicación, a aeronáutica, o medio, a enerxía e as biociencias, entre outros.

Un dos instrumentos das políticas de desenvolvemento locais e rexionais máis eficaces son as infraestruturas avanzadas entre as que se atopan os parques empresariais. Hoxe en día non se concibe un parque empresarial que non esixa ás empresas e actividades que teñan en conta temas como a xeración de emprego cualificado, a diversificación de sectores económicos (industria e servizos), a atracción de empresas de sectores emerxentes, a intransixencia coa aplicación de políticas de sostibilidade ambiental, a eficiencia enerxética e a facilidade dunha convivencia harmónica co territorio e os seus axentes sociais.

Nestes momentos, o parque empresarial Porto do Molle pode ser, polas súas características dotacionais, a situación estratéxica e o ámbito ambiental no que se atopa, a mellor dotación de solo empresarial de Galicia. Con políticas axeitadas de promoción e apoio pode ter a oportunidade de converterse nun referente único de desenvolvemento económico sostible, o cal sería moi desexable para os cidadáns do Val Miñor.

Mesmo antes de coñecer a tipoloxía definitiva das actividades que se van desenvolver, podemos asegurar que unha actuación desta magnitude vai ter un enorme impacto. Os parques empresariais actúan como focos de atracción para un importante volume de investimento privado e contribúen a dinamizar e facer máis competitivas aquelas áreas nas que se sitúan. Así mesmo, permiten crear postos de traballo directos ademais dos inducidos en sectores e servizos complementarios.

Segundo un estudo da APTE (Asociación Española de Parques Científicos e Tecnolóxicos), 2007, *Estudio del impacto socioeconómico de los parques científicos y tecnológicos españoles*, o impacto económico dun parque no total dunha provincia sería o seguinte con datos de Pontevedra:

**% sobre o PIB provincial: 3,49%,
o que representa 229.754.714 €**

**% sobre o emprego provincial: 3,43%,
o que representará en 2015: 4.506 empregados**

Estas cifras non deben sorprendernos. Se analizamos outros parques xa existentes en Galicia como Balaídos en Vigo, ou Arteixo na Coruña, veríamos como estas cifran están moi por debaixo das xeradas polos exemplos citados.

O esquema seguinte mostra os datos agregados de 192 empresas da área económica do Val Miñor:

Incremento 5% anual 2008-2014, 2015 con impacto Parque

	2006	2007	2008	2014	2015
Valor Engadido	90.585.505	98.709.913	99.863.718	133.826.933	370.272.994
Emprego	2.758	2.793	2.835	3.080	7.629

De cumprirse realmente esta previsión, estaríamos a falar de case 4.500 traballadores máis no Val Miñor que por todos os medios tratarían de vivir coas súas familias o máis preto posible do seu lugar de traballo, utilizando os servizos sociais da zona, os centros educativos, de saúde e ocio. Estas persoas demandarían luz, saneamento, auga, transporte, etc. Estase polo menos a planificar este impacto ou non é máis que un tema do que xa se falará no seu momento?

ACTITUDE CIDADÁ ANTE OS CAMBIOS

Que facemos os cidadáns de Nigrán? Imos deixar unha vez máis que os acontecementos nos desborden ou imos organizarnos para que o impacto do inevitable sexa xestionado correctamente?

O Val Miñor atópase baixo a presión de acontecementos cunha enerxía transformadora sen precedentes. O seu corazón, que latexaba lentamente, vaise acelerar e cando isto sucede sen adestramento previo, as consecuencias adoitan ser irreparables. O corazón é a vida no val, unha vida moi agradable de momento por certo, e a cabeza que regula esta vida somos os cidadáns, as institucións e os axentes sociais. Non sería o momento dun cambio, dun pacto social a nivel do Val Miñor, de organizar un movemento cidadán que reflexione sobre o futuro proponendo ideas e facilitando a gobernanza? Pensémolo. Trátase dunha quimera?

As formas de goberno tradicionais, baseadas na imposición unilateral das normas, non teñen cabida nas novas sociedades emerxentes rexidas por unha complexidade máis rica e dinámica na que está en xogo o interese colectivo. É precisamente a través da gobernanza que se implican os axentes organizados en redes sociais nos problemas colectivos e na asunción de responsabilidades para colaborar na súa resolución. Tampouco teñen cabida os liderados excluínates, xa que é imposible que unha realidade complexa sexa analizada desde unha única perspectiva, o que provoca habitualmente que os cidadáns nos sintamos cada vez máis afastados da política ao non percibir que o que prima é o interese común e non o partidista.

Se os cidadáns do Val Miñor, de forma organizada, sentásemos en torno a unha mesa para falar sobre a situación actual, sobre os valores que compartimos e sobre como nos gustaría vernos no futuro, daríamos un gran paso. Por que? A resposta é sinxela: decatariámonos de que a nosa escala de valores coincide en diferentes aspectos tales como que a riqueza e o benestar están ligados a obxectivos sociais e ambientais, que como colectivo temos máis forza que actuando individualmente, que desde diferentes perspectivas defendemos os mesmos valores, que nos escoitarían e participariámonos na gobernanza se unimos as nosas voces, que a identidade

colectiva é relevante, que podemos aprender os uns dos outros e finalmente que construír valores comúns é un grande incentivo.

Hai dous anos, a empresa PSA Peugeot Citroën tivo a iniciativa de reunir en Vigo aos axentes sociais da cidade. A esta xuntanza asistiron unhas cincuenta persoas que durante dous días estiveron pechadas pensando en como mellorar Vigo. Nada máis entrar na reunión, cada un tivo que deixar na porta as súas responsabilidades e poñer a gorra de cidadán de a pé para debater nun plano de igualdade. Tiven a sorte de ser convocado e o que máis me gustaría destacar destas xornadas é o ambiente de entendemento, a transparencia e a cordialidade. Nunca me sentira tan preto dos meus concidadáns. Saíron moitas ideas que se recolleron nun informe chamado ARDORA 2006. Temo que desde o punto de vista da gobernanza non serviu de moito, pero aí están as voces dos cidadáns e o esforzo dunha empresa que basea o seu negocio na innovación e trata de motivar a sociedade do seu ámbito. Este tipo de procesos enmárcase no que coñecemos como ‘innovación social’.

Os cidadáns do Val Miñor necesitamos facer exercicios de innovación social utilizando as vantaxes que as novas tecnoloxías nos achegan ao eliminar as barreiras para a comunicación e o intercambio de ideas. As novas tecnoloxías facilitan que as redes sociais sexan posibles e se converterán pronto no medio de comunicación máis importante entre a sociedade, as institucións e as empresas. As destrezas desenvolvidas por unha sociedade no uso destes medios serán un factor clave para o desenvolvemento persoal, económico e social. A nosa mocidade xa está totalmente identificada con esta forma de relación.

Noutras sociedades estes procesos xa están iniciados. Existen tecnoloxías e modelos que nos poden servir de apoio. E logo que estamos esperando? Invítoos a ler o seguinte anuncio: se cumpre o perfil solicitado, vostede atópase entre as persoas responsables de iniciar este proceso.

Fontes consultadas

Alexis P. Gonçalves (INOVA 2009). *Herramientas y Metodologías de Innovación*.

APTE (2006). *Estudio del Impacto Socioeconómico de los Parques Científicos y Tecnológicos Españoles*, Ediciones APTE, Campanillas (Málaga).

ARDÁN, Consorcio de la Zona Franca de Vigo.

Cabanelas Omil, José y Pablo Cabanelas Lorenzo (2009), *Construcción Social y Desarrollo en Redes*.

ONU (2004) Seminario Internacional “Desarrollo, Equidad e Integración” *Por una Globalización Justa: Crear oportunidades para todos*. Xenebra: OIT

Vázquez, Xosé Gabriel (2010), *Análise da Sociedade Galega*.